

УДК 351.759+316.776

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Комісаров О.Г.

(доктор юридичних наук, доцент)

Нефедова Н.А.

(здобувач кафедри тактико-спеціальної та вогневої підготовки Одеського державного
університету внутрішніх справ)

Анотація. В статті проведений аналіз інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності органів внутрішніх справ, визначені головні напрямки вдосконалення його організаційно-правових основ.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, інформатизація, службово-бойова діяльність.

Аннотация. В статье проведен анализ информационного обеспечения служебно-боевой деятельности органов внутренних дел, определены основные направления совершенствования его организационно-правовых основ.

Ключевые слова: информация, информационное обеспечение, информатизация, служебно-боевая деятельность.

Summary. The analysis of informational support in combat duty organization of Internal Affairs has been carried out in the given article. It has been proved that organizational and legal bases of informational support of law enforcement play a significant role in combat duty that is an acute issue in our country.

On the ground of the analysis that has been conducted we can define informational support of Ukraine's Internal Affairs combat duty as a complex of organizational, legal, technical and technological measures, means and methods which provide informational connections by optimal organization of informational database arrays and knowledge.

The implementation efficiency analysis of informational, telecommunication and intermixed systems and means of computer-aided data processing and transmission gives evidence concerning the fact that in many cases the projects of their creation are worked out without taking into account priority streams of the national policy in the informatization sphere.

It has been substantiated that nowadays there are certain problems in organizing and ensuring of combat duty, due to the vital role of information in combat duty, it is necessary to improve the system of ultimately full data acquisition as to the operational situation in the country, to upgrade the analysis of tendencies and perspectives of its development and to enhance decision preparation concerning prompt reaction to negative processes and cases of emergency.

It has been asserted that legislative establishment and consolidation of legal informational support regulation of Internal Affairs combat duty will enhance not only efficient implementation of tasks fixed by each department but also it will assist to complex preventive maintenance of delinquency and national crime control.

Keywords: information, dataware, informatization, officially-battle activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Аналіз практики реалізації чинного законодавства України у середовищі інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності, теоретичне осмислення наукових праць у різних галузях знань дає можливість переконатись у тому, що не всі аспекти цієї проблематики досліджені повною мірою. Практично відсутні роботи, в яких розглядаються організаційно-правові основи інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності органів внутрішніх справ України (далі - ОВС), питання їх розвитку й вдосконалення. Також недостатньо уваги приділяється розробці нормативно-правової бази та погодження наявних нормативних актів як між собою, так і з міжнародними інформаційно-правовими стандартами. Таким чином, глибоке дослідження інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності ОВС набуває особливої актуальності, та потребує чіткої правової регламентації процесів управління.

Побудована ще за часів СРСР вітчизняна правоохоронна система й «силовий блок» загалом в умовах переходу до інформаційного суспільства суттєво знизили свою ефективність, що негайно позначилося на якості й ефективності службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. У більшості випадків діяльність підрозділів ОВС на які покладено виконання службово-бойових завдань не відповідає очікуванням, що обумовлено недоліками як нормативно-правового регулювання їх діяльності, прорахунками в організації, процесах планування і управління, підготовки та реалізації рішень і тактичних задумів,

послабленні контролю за їх виконанням, так і невідповідністю вимогам сьогодення змісту їх інформаційної діяльності, втраті інформаційної переваги над правопорушником.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Слід зазначити, що загальні питання інформаційного забезпечення ОВС у сфері боротьби зі злочинністю розглядались у наукових працях М.І. Ануфрієва, В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, І.Л. Бачило, Ю.П. Битяка, О.В. Бойченко, В.М. Брижка, С.А. Буткевича, М.С. Вертузаєва, В.Д. Гавловського, Г.Р. Громова, В.В. Гриценко, Б.С. Єлепова, Д.П. Калаянова, Р.А. Калюжного, Б.А. Кормича, С.О. Кузнichenko, В.П. Петкова, В.М. Плішкіна, А.С. Поклонського, О.П. Полежаєва, Ю.В. Полякова, Д.С. Савочкіна, В.І. Садовнікова, З.З. Сітшаєва, В.С. Цимбалюка, В.С. Четверікова, В.М. Чистякова, М.Я. Швеця, Х.П. Ярмачі, О.Н. Ярмиша, однак питання організаційно-правових основ інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності ОВС комплексно не розглядались.

Метою цієї статті є всебічне розкриття сутності та особливості організаційно-правових основ інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності ОВС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наразі в Україні здійснюється вдосконалення системи правоохоронних органів, у тому числі органів МВС України. Одним із важливих елементів такого вдосконалення є закріплення організаційно-правових основ інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності ОВС у сфері боротьби зі злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій соціально-політичного, техногенного, природного та воєнного характеру, а також інших загроз національній безпеці. Зазначене питання тісно пов'язане із практичними завданнями боротьби зі злочинністю, профілактики правопорушень в Україні, налагодження тісного зв'язку громадян, громадськості з ОВС тощо. Визначення і закріплення у законодавстві основ правового регулювання інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності ОВС сприятиме не лише ефективному виконанню покладених на кожен із органів завдань, а й комплексній профілактиці правопорушень, загальнодержавній боротьбі зі злочинністю.

Державні органи та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1, ст. 19]. Положення Законів України «Про Службу безпеки України», «Про міліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідальну діяльність» та інших, а також Закону України «Про інформацію» визначають основоположні засади інформаційного забезпечення ОВС. Таким чином, формування організаційно-правових основ інформаційного забезпечення правоохоронних органів, насамперед, відбувається на законодавчому рівні.

Зважаючи на сьогодення, деякі з базових ключових понять потребують певного уточнення та доповнення. Так поняття службово-бойової діяльності ОВС можна сформулювати, як комплекс оперативно-розшукових, профілактичних, режимних і захисних заходів і дій та спеціальних операцій, що проводяться у взаємодії з іншими органами, підрозділами або самостійно з метою забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням та їх припинення, охорони і забезпечення громадського порядку, виявлення і розкриття злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, у плановому, регулярному порядку та під час виникнення особливих умов, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій або в особливий період за допомогою інформаційного забезпечення. Під час виконання певних службово-бойових завдань ОВС повинні використовувати всю силу законна для захисту інтересів людини, суспільства та держави для забезпечення громадської безпеки, охорони громадського порядку тощо [2, с.17].

На думку О.М. Шмакова службово-бойова діяльність – це сукупність охоронних, режимних, ізоляційно-обмежувальних, захисних заходів (дій), які проводяться у мирний час, за надзвичайних обставин та у воєнний час з метою охорони об'єктів, громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, законності та правопорядку, суверенітету і територіальної цілісності держави, її конституційного ладу. До службово-бойової діяльності

можуть залучатися сили безпеки держави (сили правоохоронних органів та формувань держави): підрозділи (частини, з'єднання) з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, державних (військових) об'єктів, конвойної служби, а також оперативного та спеціального призначення. [3, с.3].

Враховуючи викладене суб'єктами службово-бойової діяльності визначаємо правоохоронні органи та озброєні формування спеціального призначення підпорядковані центральним органам виконавчої влади.

Об'єктами службово-бойового впливу, у свою чергу, виступають: «порушники громадського порядку і громадської безпеки; особи, злочинні групи та організовані злочинні формування, що мають намір здійснити, здійснюють чи здійснили злочини проти основ державної безпеки України та проти громадської безпеки; порушники правових режимів надзвичайного чи воєнного стану». [2, с.17].

Безпосереднє виконання службово-бойових завдань відбувається у нормативно-правовому, інформаційному, контррозвідувальному, контрдиверсійному, економічному, екологічному, структурному, функціональному просторах. При цьому, згідно з принципом верховенства права визначальним є нормативно-правовий простір, який в умовах розбудови в Україні інформаційного суспільства поступово трансформується в інформаційно-правовий простір. Виходячи з цього можливо зробити висновок, що мета службово-бойової діяльності ОВС - ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій соціально-політичного, а також техногенного та природного характеру (в межах компетенції) – має отримати «відображення» в інформаційно-правовому просторі. Разом з цим постають питання налагодження та вдосконалення використання інформаційних методів діяльності підрозділів ОВС, їх відповідності принципам гласності та публічності, конспірації та дотримання режиму таємності.

На сьогоднішній день не вирішеними залишаються проблеми в організації та забезпеченні службово-бойової діяльності, зважаючи на важливу роль інформації в службово-бойовій діяльності, вдосконалення систем: 1) збору максимально повних даних про оперативну обстановку у державі, 2) аналізу тенденцій та перспектив її розвитку, 3) підготовки рішень щодо оперативного реагування на негативні процеси і надзвичайні події.

Повертаючись до загальноорганізаційних основ питання, що розглядається зазначимо, що слово інформація походить від латинського слова *informatio*, що означає викладення, тлумачення, уявлення, повідомлення. Приблизно до 40-х рр. XX століття поняття інформації було еквівалентом понять «дані», «відомості», «повідомлення», «сукупність знань про навколишній світ». Разом з тим з кінця 40-х – початку 50-х рр. поняття інформації стало активно збагачуватися і розвиватися та поступово перетворилось у загальнонаукову категорію, що методологічно впливає на розвиток різноманітних наук, в тому числі й на право [4, с.382].

У сучасній правовій науці, як зазначав Б.А. Кормич, поняття інформація є одним з найпоширеніших. Однак, разом з тим, слід констатувати, що така поширеність не сприяє достатній визначеності, а навпаки поєднується з невизначеністю та дискусійним характером самого визначення. Багато в чому така дискусія пов'язана з тим, що представники різних галузей науки та практичної діяльності по-різному сприймають поняття інформації спираючись переважно на «специфічний характер» галузевих принципів та методів вивчення й використання інформації. Подібні розбіжності, за думкою Б.А. Кормича, виявляються у сприйнятті самої інформації як специфічної субстанції, у визначенні форм її прояву у матеріальному світі, її місця у певних системах світогляду, її ролі у функціонуванні індивідів, суспільних груп, держави та суспільства в цілому [5, с.41-42].

Також відсутність одностайного визначення поняття інформації, змісту охоплених нею проблем підкреслював Р.А. Калюжний, який також зазначав, що: «нема потреби шукати загального визначення, яке б охоплювало всі особливості такого багатогранного, багатоаспектного поняття, як інформація; воно неминуче буде або дуже загальним, або дуже заплутаним.» [6, с.396].

Помилково було б вважати, що тільки наукова складова дійсності детермінує розвиток поняття інформації. Об'єктивним є той факт, що цей процес діалектично пов'язаний із розвитком суспільства. Оскільки в Україні розвивається і зміцнюється демократичне, соціальне, правове суспільство, тому це не могло не відбитися в уявленнях про інформацію. Так, у чинній редакції Закону України «Про інформацію» закріплене таке визначення цього поняття: «інформація - це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.»[7]

Визначення поняття права на інформацію в Україні сьогодні є в ст.5 Закону України «Про інформацію»: «Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав свобод і законних інтересів». Згідно чинної редакції закону «Про інформацію» за порядком доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Інформація з обмеженим доступом, у свою чергу поділяється на конфіденціальну, таємну та службову [7].

Для того щоб розкрити головні напрямки організаційно-правових основ, нам необхідно дати визначення такому поняттю, як інформатизація. Сутність поняття «інформатизація» розкривається у ст.1 Закону України «Про Національну програму інформатизації» [8].

Інформатизація — це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб, реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку, використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, що ґрунтуються на застосуванні сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки. Як показує досвід інших країн, інформатизація сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості економікою, розвитку наукомістких виробництв та високих технологій, зростанню продуктивності праці, вдосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства [9, с.19].

За думкою Ромашко С.М. інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних та виробничих процесів, які спрямовані на задоволення інформаційних потреб окремих громадян і суспільства в цілому, і які використовують для цього сучасні інформаційні технології та інформаційні системи [10, с.9].

Фазу просування інформатизації діяльності ОВС України наприкінці ХХ століття можна класифікувати, як початкову. Основи існуючого інформаційного забезпечення ОВС України були закладені у 70-х роках та орієнтовані в напрямі інформаційної підтримки оперативно-службової діяльності підрозділів у боротьбі зі злочинністю. Аналіз стану інформатизації, наведений в Наказі №14 від 22.01.2009 МВС України «Про впорядкування заходів з підготовки і виконання проєктів інформатизації», показав, що існуючі банки даних (далі - БД) оперативно-розшукового і оперативно-довідкового призначення, розробка і впровадження яких були здійснені наприкінці 80-х та початку 90-х р., в чималій мірі застаріли і не виконують покладених на них функцій. Багаторічний досвід практичної експлуатації БД дозволяє визначити їх основні недоліки:

- неузгодженість при створенні та впровадженні інформаційних БД;
- дублювання збирання і багаторазова переробка однакових даних різними галузевими службами і на різних рівнях;
- багато чисельність та недосконалість первинних облікових документів;
- слабкий інформаційний зв'язок між обліково-реєстраційними, оперативно-розшуковими і довідковими фондами різних служб;
- недостатня повнота і вірогідність даних;
- несвоєчасне надходження до споживачів оперативно-службової інформації через недосконалість технології подання відомостей в БД даних і слабого використання сучасних засобів комп'ютерної техніки і зв'язку;

- застарілість технічних комплексів МВС, УМВС України в областях, переважна більшість яких виробила свій ресурс;
- недосконалість організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів МВС, УМВС в областях та в галузевих службах;
- нераціональне використання відповідного фінансування на підтримку та розвиток інформаційної системи;
- недосконалість та неврегульованість нормативно-правової бази інформаційних БД.

Причини цього полягають, з одного боку, у недоліках постановчих розробок систем, і з іншого – у відірваності конкретних споживачів інформації (практичних працівників ОВС) від БД, неможливості чи незручності безпосереднього доступу до інформації, і як наслідок – їх незацікавленості в підтримці інформаційних підсистем в якісному та актуальному стані.

Похідним від терміну «інформація» є також поняття «інформаційне забезпечення» під яким в науковій літературі розуміють: 1) органічну єдність роботи щодо визначення змісту, обсягів, якості інформації, необхідної для здійснення управління, а також заходів щодо раціональної організації процесів збирання, систематизації, накопичення та обробки цієї інформації шляхом застосування різноманітних методів, методик і технічних засобів [11, с.160]; 2) комплекс організаційних, правових, технічних і технологічних заходів, засобів та методів, котрі забезпечують в процесі управління і функціонування системи інформаційні зв'язки елементів (суб'єктів і об'єктів) шляхом оптимальної організації інформаційних масивів баз даних і знань [12, с.531]. Як відзначав, О.М.Бандурка, «для всіх видів інформаційного забезпечення важливе значення мають вірогідність і точність, кількість і якість інформації, її цінність, корисність і своєчасність, але найважливішим в інформаційному забезпеченні управління органами внутрішніх справ є ефективне використання інформації» [11, с.172].

Нормативними документами МВС України визначено що основною метою системи інформаційного забезпечення підрозділів і служб ОВС є всебічна інформаційна підтримка їх практичної діяльності в боротьбі з правопорушеннями і злочинністю на основі комплексу організаційних, організаційно-правових, технічних, програмних та інших заходів. Основними завданнями функціонування системи інформаційного забезпечення сил охорони правопорядку вважаються: забезпечення можливості оперативного отримання інформації у повному, систематизованому та зручному для користування вигляді співробітниками та підрозділами ОВС для розкриття, розслідування, попередження злочинів і розшуку злочинців; збір, обробка та узагальнення оперативної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, аналітичної, статистичної, і контрольної інформації для оцінки ситуації та прийняття обґрунтованих оптимальних рішень на всіх рівнях діяльності сил охорони правопорядку; забезпечення динамічної та ефективної інформаційної взаємодії усіх галузевих служб ОВС України, інших правоохоронних органів та державних установ; забезпечення захисту інформації.

Вирішення завдань сучасного інформаційного забезпечення має бути досягнуто за рахунок:

- впровадження єдиної політики інформаційного забезпечення;
- створення багатоцільових інформаційних підсистем діяльності ОВС;
- удосконалення організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів;
- інтеграції та систематизації інформаційних обліків ОВС на всіх рівнях;
- розбудови інформаційної мережі;
- створення умов для ефективного функціонування інформаційних обліків, забезпечення їх повноти, вірогідності, актуальності та безпеки;
- переоснащення інформаційних підрозділів сучасною потужною комп'ютерною технікою;
- поширення мережі комп'ютерних робочих місць користувачів інформаційних підсистем;
- подальшої комп'ютеризації інформаційних обліків;
- впровадження сучасних інформаційних технологій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Система інформаційного забезпечення здійснює інформаційну підтримку ОВС у розкритті та попередженні злочинів, установленні й розшуку злочинців, подає багатоцільову статистичну, аналітичну та довідкову інформацію. На підставі проведеного аналізу ми можемо визначити, що сучасні технології необхідні для інформаційного забезпечення та підтримки прийняття рішень щодо організації та здійснення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку у повсякденних, звичайних умовах, за надзвичайних обставин (ситуацій), під час здійснення заходів правових режимів надзвичайного та воєнного стану, територіальної оборони, надання військової допомоги іншим державам, у загрозливий період та у разі початку війни (збройного конфлікту). Практика боротьби зі злочинністю переконливо свідчить не тільки про суттєву, а в багатьох випадках пріоритетну роль використання організаційно-правових основ інформаційного забезпечення у службово-бойовій діяльності ОВС як ланки, що значно зумовлює ефективність роботи всієї системи правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Дубко Ю.В. Службово-бойова діяльність органів внутрішніх справ: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.В.Дубко, С.А. Буткевич // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. - №2. – С.9-18.
3. Шмаков О.М. Напрямки подальшого розвитку теорії службово-бойової діяльності внутрішніх військ МВС України / О.М. Шмаков. – Честь і закон. – 2005. - №2 – С.3-10.
4. Российская юридическая энциклопедия/ Гл. ред. А.Я.Сухарев. – М.: Инфра-М, 1999. – 301 с.
5. Кормич Б.А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2004. - 384с.
6. Калюжний Р.А. Інформаційне забезпечення державного управління (на прикладі системи органів внутрішніх справ) // Державне управління: теорія і практика / за заг. ред. проф. Авер'янова В.Б. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – С.395-405.
7. Про інформацію: Закон України від 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2011.- №32. - 313 с.
8. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - №74/98-ВР.
9. В.С. Цимбалюк Основи інформаційного права України: Навч. посіб. / за ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного, П.В. Мельника. – К.: Знання, 2004. – 274 с.
10. Ромашко С.М. Опорний конспект лекцій з дисципліни "Інформаційні системи в менеджменті". – Львів: ЛІМ. – 2007. – 49 с.
11. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. - Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. – 480 с.
12. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник / за ред. Ю.Ф. Кравченка. – К.: НАВСУ, 1999. – 702 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Коморна Л.

(кандидат юридичних наук)

Анотація. Автор розглядає поняття та сучасні завдання систематизації екологічного законодавства, їх роль у реалізації екологічної функції Української держави.

Ключові слова: екологічне законодавство, систематизація екологічного законодавства, завдання систематизації екологічного законодавства.

Аннотация. Автор рассматривает понятие и задачи систематизации экологического законодательства, их роль в реализации экологической функции Украинского государства.

Ключевые слова: экологическое законодательство, систематизация экологического законодательства, задачи систематизации экологического законодательства.

Summary. The author analyzes the definition and tasks of environmental law systematization and its role in the realization of Ukraine's state ecological function.

Keywords: environmental law, environmental law systematization, the tasks of environmental law systematization.